

Klass: Bryopsida (egentliga bladmossor), **Ordning:** Orthotrichales, **Familj:** Orthotrichaceae, **Släkte:** Orthotrichum (hättemossor), **Art:** Orthotrichum urnigerum - filthättemossa Myrin **Synonymer:**

Kännetecken

Arten bildar upp till 3 cm höga, lösa tuvor. Bladkanten är tillbakaböjd i nästan hela sin längd. Bladcellerna strax ovanför mitten av bladskivan är tjockväggiga, kantiga, ca 7–12 µm breda och har 1–2 enkla papiller per cell. Arten är samkönad. På strumpan sitter rikligt med långa hår. Kapselskaftet är relativt kort och mer än halva kapseln döljs av bladen. Kapseln är som torr och tömd tydligt färad av 8 långa och 8 korta kapselränder som är 2–3 celler breda. Sällsynt förekommer endast 8 fåror och kapselränder. Klyvöppningarna är insänkta och nästan helt täckta av omgivande celler. De finns i nedre delen av kapseln. Den yttre tandkransen är upprättstående eller vinkelrätt utstående i torrt tillstånd och består av 16 tänder som är papillösa i övre delen och i nedre delen har papiller och masklika strimmor. Den inre tandkransen består av 16, ibland 8, tänder som är släta eller svagt strimmiga. Mössan är veckad och hårig. Sporerna är 14–17 µm i diameter.

Kalkhättemossa *Orthotrichum cupulatum*, som filthättemossa främst kan förväxlas med, saknar eller har enstaka korta hår på strumpan och saknar för det mesta inre tandkrans. Nordlig hättemossa *O. alpestre* har tillbakaböjd yttre tandkrans, saknar eller har få långa hår på strumpan, har smalare kapsel och större bladceller (10–14 µm breda).

Utbredning och status

Arten förekommer sällsynt i låglandet i södra Sverige i områden med ädellövträd. Den finns sällsynt i södra Norge och sydligaste Finland. Arten förekommer söderut till Centraleuropa samt i Asien (Kaukasus och Kashmir). Arten har felaktigt uppgivits förekomma i Storbritannien och Nordamerika.

Ekologi

Filthättemossa växer oftast relativt skuggigt i ädellövskog i branter och på block under framför allt ask, lönn och alm. Då den oftast förekommer på silikatsten växer den ofta på sluttande stenytor eller lodytor som tidvis översilas av vatten från lövförna som ansamlats högre upp. Den förekommer även på mer lättvittrade bergarter och är t.o.m. uppgiven från kalksten. Den kan växa tillsammans med t.ex. porellor *Porella* spp., blommossor *Schistidium* spp., berghättemossa *Orthotrichum rupestre* och baronmossor *Anomodon* spp. Sällsynt kan arten även växa på lövträdsbark, särskilt i områden där den förekommer rikligt.

Hot

Avverkning av äldre lövskogsbestånd med inslag av rikbarksträd utgör ett hot. Dessutom påverkas filthättemossa negativt av ett generellt minskat inslag av dessa trädslag i skog. Exploatering kan även vara ett hot mot arten.

Åtgärder

Gynna ädellövträd som ask, alm, lind och lönn på filthättemossans aktuella och potentiella lokaler, och låt block ligga orörda i dessa miljöer. Artens ståndorts krav och aktuella status behöver utredas.

Övrigt

Utländska namn - NO: Filtbustehette, FI: Paasihiippasammal.

Etymologi: *urnigerus* (lat.) = urnbärande; *urna* (lat.) = krus, ämbar; -ger = bärande av *gerere* (lat.) = bära, föra, bringa

Uttal: [Ortóttrikum urnígerum]

KEY FACTS Forms lax, up to 3 cm high tufts. Leaf margin almost entirely recurved. Autoicous. Vaginula covered in long hairs. Capsule emergent and furrowed when dry and empty (8 complete and 8 short bands of 2-3 thick-walled cells; rarely only 8 bands). Immersed stomata, almost completely obscured by overlying exothecial cells, present in lower half of capsule. Exostome erect to spreading when dry, consisting of 16 papillose teeth with vermicular striae in basal half. Endostome with 16 (occasionally 8) smooth to slightly striate teeth. Calyptra plicate and hairy. Spores 14-17 µm. - Typically found in broadleaf forests where it grows on siliceous boulders and rock faces periodically flushed by water filtered through litter from maples, ashes or elms shading the site. Occasionally found also on softer minerals (including limestone). Where the species is abundant it may even grow on bark of deciduous trees.

Litteratur

Appleyard, J. 1976. *Orthotrichum urnigerum* Myr., new to Britain. *J. Bryol.* 9: 159-160.

Blockeel, T. L. 1987. The status of *Orthotrichum urnigerum* in Britain and a comparison of *O. urnigerum* and *O. anomalum*. *J. Bryol.* 14: 649-651.

Lewinsky-Haapasaari, J. 1995. Illustrierter Bestimmungsschlüssel zu den europäischen *Orthotrichum*-Arten. - *Meylania* 9: 3-56.

Lönnell, N. 2008. *Orthotrichum urnigerum* filthättemossa s. 265-266. I: Nationalnyckeln till Sveriges flora och fauna. Bladmossor. Kompaktmossor - kapmossor : Bryophyta : Anoectangium - Orthodontium. Art databanken, SLU, Uppsala.

Ludwig, G. m.fl. 1996. *Rote Liste der Moose (Anthocerophyta et Bryophyta) Deutschlands. Schr.-R. f. Vegetationskde.* 28: 189-306. BfN, Bonn-Bad Godesberg 1996.

Vitt, D. H. 1973. A revision of the genus *Orthotrichum* in North America, North of Mexico. *Bryophytorum Bibliotheca* 1: 1-208.

Författare

Henrik Weibull 1997. Rev. Niklas Lönnell 2008. Uppdaterad 2010. Rev. Niklas Lönnell 2016.